

Helse, miljø og sikkerhet

Dokumentasjonshefte for HMS-arbeid på garden

Versjon 5, oktober 2011

*Det skal ikke
skje skader
eller ulykker
på min gard*

0-visjonen for landbrukets HMS-arbeid

Tiltaksplan HMS-gjennomgang

Dato/jår

Id	Utskrift	Ansvar	Start	Slutt
2.1	1.1.1			
2.1	1.1.2			
2.1	1.1.3			
2.1	1.1.4			
2.1	1.1.5			
2.1	1.1.6			
2.1	1.1.7			
2.1	1.1.8			
2.1	1.1.9			
2.1	1.1.10			
2.1	1.1.11			
2.1	1.1.12			
2.1	1.1.13			
2.1	1.1.14			
2.1	1.1.15			
2.1	1.1.16			
2.1	1.1.17			
2.1	1.1.18			
2.1	1.1.19			
2.1	1.1.20			
2.1	1.1.21			
2.1	1.1.22			
2.1	1.1.23			
2.1	1.1.24			
2.1	1.1.25			
2.1	1.1.26			
2.1	1.1.27			
2.1	1.1.28			
2.1	1.1.29			
2.1	1.1.30			
2.1	1.1.31			
2.1	1.1.32			
2.1	1.1.33			
2.1	1.1.34			
2.1	1.1.35			
2.1	1.1.36			
2.1	1.1.37			
2.1	1.1.38			
2.1	1.1.39			
2.1	1.1.40			
2.1	1.1.41			
2.1	1.1.42			
2.1	1.1.43			
2.1	1.1.44			
2.1	1.1.45			
2.1	1.1.46			
2.1	1.1.47			
2.1	1.1.48			
2.1	1.1.49			
2.1	1.1.50			
2.1	1.1.51			
2.1	1.1.52			
2.1	1.1.53			
2.1	1.1.54			
2.1	1.1.55			
2.1	1.1.56			
2.1	1.1.57			
2.1	1.1.58			
2.1	1.1.59			
2.1	1.1.60			
2.1	1.1.61			
2.1	1.1.62			
2.1	1.1.63			
2.1	1.1.64			
2.1	1.1.65			
2.1	1.1.66			
2.1	1.1.67			
2.1	1.1.68			
2.1	1.1.69			
2.1	1.1.70			
2.1	1.1.71			
2.1	1.1.72			
2.1	1.1.73			
2.1	1.1.74			
2.1	1.1.75			
2.1	1.1.76			
2.1	1.1.77			
2.1	1.1.78			
2.1	1.1.79			
2.1	1.1.80			
2.1	1.1.81			
2.1	1.1.82			
2.1	1.1.83			
2.1	1.1.84			
2.1	1.1.85			
2.1	1.1.86			
2.1	1.1.87			
2.1	1.1.88			
2.1	1.1.89			
2.1	1.1.90			
2.1	1.1.91			
2.1	1.1.92			
2.1	1.1.93			
2.1	1.1.94			
2.1	1.1.95			
2.1	1.1.96			
2.1	1.1.97			
2.1	1.1.98			
2.1	1.1.99			
2.1	1.1.100			

HMS-heftet inneholder sjekklister og praktiske tiltaksplaner

Innhold

Innledning	2
Veiledning	4
Våre mål for arbeidet med helse, miljø og sikkerhet	5
Organisasjons- og ansvarsbeskrivelse	7
Opplæring	9
1 Beredskap og førstehjelp	10
Veileder	
Sjekkliste	
2 Når det er ansatte på garden	11
Veileder	
Sjekkliste	
3 Fall og fallende gjenstander	13
Veileder	
Sjekkliste	
4 Elektrisitet, brann og eksplosjonsvern	15
Veileder	
Sjekkliste	
5 Støv, kjemiske og biologiske stoffer	19
Veileder	
Sjekkliste	
6 Maskiner og redskap	22
Veileder	
Sjekkliste	
7 Andre viktige forhold	24
Veileder	
Sjekkliste	
Skjemaer	
Dokumentert sikkerhetsopplæring	29
Registrering av uønskede hendelser	31
Sikker jobbanalyse (SJA)	33
Tiltaksplaner HMS-gjennomgang	35
Aktuelle forskrifter	41
Aktuelle internettadresser	41

Innledning

Helse, miljø og sikkerhet (HMS) er en del av Kvalitetssystem i landbruket (KSL). En bevisst holdning til arbeidsmiljø og sikkerhet i det daglige arbeidet, er en forutsetning for et fullstendig og aktivt kvalitetssystem. Arbeidsmiljøloven setter krav til fullt forsvarlig arbeidsmiljø for alle.

HMS dreier seg om å ta vare på:

- Arbeidsmiljøet
- Ytre miljø
- Materielle verdier
- Sikkerhet i forbindelse med salg av tjenester og produkter

HMS er et praktisk fag, men krever dokumentasjon på noen områder. I dette heftet omfatter HMS kun arbeidsmiljø, brann og el-sikkerhet. HMS i forbindelse med salg av tjenester og produkter (Lov om produktkontroll) er ivaretatt i KSL-standarden for Inn på tunet og ytre miljø er ivaretatt i Miljøplanen.

KSL-kravene til helse, miljø og sikkerhet bygger på Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter. Kravene gjelder alle gardsbruk, uansett om de har ansatte eller ikke. Her går KSL

ut over forskriftens krav, som på noen områder bare gjelder gardsbruk med ansatte.

Landbruksnæringa er ei næring med et mangfold av oppgaver som krever bred kunnskap innen plantekultur, dyrehold, maskiner, verktøy og mye annet. Dette mangfoldet gir også mange situasjoner som representerer fare. Derfor er arbeidet med helse, miljø og sikkerhet så viktig. Sammenlignet med andre næringer, er landbruket overrepresentert i statistikken over skader og ulykker. Dette er en situasjon som kan endres ved å bruke litt om-

tanke for hvordan en utfører arbeidet sitt og ved å vurdere faremomentene for å hindre at ulykker skjer. Et samlet landbruk står bak «Felles plan for HMS-arbeid i norsk landbruk 2007-2012», der målet er: «Det skal ikke skje skader eller ulykker på min gard».

Offentlig regelverk er utformet for å beskytte dem som arbeider og bor på garden.

Den som driver garden har ansvar for å ta vare på egen, familiens, ansattes og besøkendes helse og sikkerhet.

- Myndighetene etterspør dokumentasjon som viser at det er rutiner for å holde orden på dette.
- Myndighetene utfører årlig kontroll på en viss del av gardene for å se til at lover og regler blir overholdt.

Du som aktivt bruker dette HMS-heftet og følger opp de kravene som er presentert her, kan være trygg på at du har et HMS-system som tilfredsstillende HMS-kravene som gjelder for vanlige norske gardsbruk.

Veiledning

Dette heftet er et hjelpeverktøy for å kartlegge arbeidsmiljøet på garden. I heftet er det sjekklister for ulike områder. Gå gjennom disse og vurder situasjonen på din egen gard og bruk avkryssingsmuligheten til å markere hvor ting er i orden og hvor det må gjøres forbedringer. Hvis et sjekklister spørsmål ikke er aktuelt for deg, krysser du av for «ikke aktuelt» og går videre.

To typer krav: Kravene i sjekklister er utformet som spørsmål. Det er to typer krav, *Krav til dokumentasjon* og *Krav til drift*. Når det gjelder dokumentasjonskravene, skal det foreligge skriftlig dokumentasjon. Dette er ikke nødvendig for driftskravene. De to kravtypene er skilt med ulike bakgrunnsfarge i sjekklister.

Du skal utføre HMS-gjennomgang en gang i året.

Tiltaksplaner: Bak i heftet er det lagt inn skjema for tiltaksplaner.

Tre år: Heftet er utformet så det kan brukes i tre år. Derfor er det tre linjer under hvert sjekklisterpunkt, en for hvert år. Det er også laget skjema for tre tiltaksplaner.

Forbedringer du planlegger å gjøre, fører du inn på tiltaksplanen med en dato for når forbedringen skal være gjennomført. Når årets HMS-gjennomgang er avsluttet, kan en hvis det er formålstjenelig, rive ut og henge opp tiltaksplanen. Det kan gi god oversikt over hva som skal gjøres. Dette blir en plan for – og dokumentasjon av – HMS-arbeidet på garden. Etter hvert som forbedringene er gjennomførte, kvitteres de ut på tiltaksplanen.

Risikovurdering: En viktig del av HMS-arbeidet er å vurdere hvilken risiko ulike aktiviteter og situasjoner kan medføre. Når en har gjort gode risikovurderinger, er det lettere å ta forholdsregler så en unngår

skader og ulykker. Risikovurderinger skal en i prinsippet gjøre for alle situasjoner og forhold. I sjekklister er likevel spørsmålet om risikovurdering bare tatt med der hvor det er et krav om at det skal foreligge en skriftlig risikovurdering.

Sikker jobbanalyse (SJA): Arbeidstilsynet krever ofte at det skal være gjennomført en såkalt «Sikker jobbanalyse» (SJA) når en gjennomfører spesielt farlige oppgaver eller oppgaver en gjennomfører sjelden. Dette gjelder oppgaver som lett kan føre til personskader eller materielle skader. Skjema for gjennomføring av SJA er gjengitt på s. 33 i dette heftet.

Sjekklister: HMS-heftet inneholder sjekklister hvor ulike arbeidsmiljøfaktorer er nevnt. Arbeidsmiljøfaktorene må vurderes både enkeltvis og samlet for å få et bilde av virksomhetens arbeidsmiljøsituasjon.

I tilknytning til hver sjekklister er det en veiledning. Her finner du viktige momenter som må vurderes når kartleggingen gjennomføres.

I veiledningen er det henvisninger til de mest aktuelle lovene og forskriftene som regulerer de enkelte områder.

Oppfølging

Den som ønsker videre oppfølging, kan kontakte Landbrukets HMS-tjeneste (LHMS). De tilbyr HMS-rådgiving på garden, hjelp til å bygge opp gardens HMS-system, arbeidshelsesamtale hos bedriftshelsetjenesten, samt en del andre tjenester. Landbrukets HMS-tjeneste tilbyr også kurs i Praktisk HMS-arbeid og andre HMS-temaer. www.lhms.no

Våre mål for arbeidet med helse, miljø og sikkerhet

Gjennom «Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter» er det et krav at foretaket setter mål for HMS-arbeidet. I KSL-sammenheng omfatter dette arbeidsmiljø, brann og elektriske anlegg. Det er imidlertid bedriftseieren selv, det vil si bonden, som bestemmer hvilke mål som skal settes.

Arbeidsmiljø

Eksempel på mål for arbeidsmiljøet: «Jeg/vi skal sørge for at garden er en trygg og trivelig arbeidsplass. Ingen skal skade seg eller bli syke av å arbeide her. Barna våre skal sikres et trygt og godt oppvekst- og arbeidsmiljø.»

Egne mål for arbeidsmiljøet:

Brann

Eksempel på mål for arbeid mot brann: «Det skal ikke oppstå brann på vår gard. Alle skal være kjent med rutiner og beredskapsplaner, og brannforebygging skal være en del av det daglige arbeidet.»

Egne mål for arbeid mot brann:

Elektriske anlegg

Eksempel på mål for sikkerhet på elektriske anlegg: «Det elektriske anlegget skal driftes og vedlikeholdes slik at feil unngås. Feil skal utbedres slik at driftsstans og ulykker unngås.»

Egne mål for arbeidet med el-sikkerhet:

Organisasjons- og ansvarsbeskrivelse

Alle som deltar i driften skal involveres i det systematiske HMS-arbeidet, men det skal framgå av dokumentasjonen hvem som har ansvaret og hvordan oppgaver og myndighet for arbeidet med helse, miljø og sikkerhet er fordelt. På de fleste garder vil dette arbeidet være bondens ansvar.

Hovedansvarlig for helse, miljø og sikkerhet knyttet til produksjonene på garden:

På bruk hvor ansvaret er delt mellom flere, angis hvordan ansvaret for å ivareta helse, miljø og sikkerhet er fordelt mellom de som jobber på garden.

Ansvarsområde	Ansvarlig	Endringer i ansvar fra dato

Krisehjelp (avløser, nabo, familie)

Navn	Adresse	Telefon	Hvilke oppgaver kan vedkommende utføre på garden?

Opplæring

■ Skjema for dokumentert sikkerhetsopplæring finner du på side 29.

Det er krav om HMS-opplæring og dokumentasjon av opplæringa for de som har arbeidsgiveransvar.

Opplæring av ledere

Arbeidsmiljøloven setter krav om at arbeidsgiver skal gjennomgå opplæring i helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid. Plikten gjelder også arbeidstakere som har til oppgave å lede eller kontrollere andre arbeidstakere. Opplæringens innhold og omfang er nærmere beskrevet i en veiledning utgitt av Arbeidstilsynet. Opplæringskravet gjelder når man har ansatte og/eller avløsere ansatt i avløserlag. Gjennomført opplæring må dokumenteres. Kurset «Praktisk HMS-arbeid» er tilpasset landbruket og tilfredsstiller kravet til HMS-opplæring. For informasjon kontakt Landbrukets HMS-tjeneste, www.lhms.no

Gjennomgående krav til opplæring

Ansvarlig for virksomheten skal sørge for nødvendig opplæring for seg selv og sine arbeidstakere. Den som handler arbeidsutstyr, varer, stoffer eller produkter, skal ha nødvendig opplæring og kvalifikasjoner for sikker utførelse av arbeidet og beherske de farene som bruken kan medføre. Der det er påkrevd med bruk av hjelpemidler eller personlig verneutstyr, skal det gis opplæring og om nødvendig trening i bruken av dette. Opplæringen skal gis på et språk som arbeidstakerne forstår.

Opplæring og instruksjon av barn og ungdom

Arbeidsgiver skal sørge for at personer under 18 år får nødvendig opplæring og instruksjon i arbeidet. I opplæringen skal det tas særlig hensyn til deres manglende arbeidserfaring, at de ikke er oppmerksomme på eksisterende og potensiell risiko, og/eller at de ikke er fullt utviklet.

Dokumentert sikkerhetsopplæring

Dokumentert sikkerhetsopplæring skal gis når bonden etter risikovurdering finner at arbeidsutstyret krever særskilt forsiktighet ved bruk. Opplæringen skal signeres av begge parter.

Den som setter noen i arbeid med farlig utstyr, må forsikre seg om at vedkommende har tilstrekkelig kunnskap, og eventuelt selv gi slik opplæring.

For de mest brukte maskinene er det nok med opplæring og dokumentasjon fra arbeidsgiver eller liknende (listen er ikke uttømmende):

- Traktor (ved kjøring på vei kreves sertifikat) og traktorredskap.
- Selvgående maskiner for jord og skogbruk (for eksempel skurtresker).
- Noen løfteinnretninger for hengende last (for eksempel silotaljer).
- Bærbare kjedesager.
- Vinsj og vinsjstyr.
- Vinkelslipere.
- Automatiske eller halvautomatiske produksjons-, transport- eller lagringssystemer (for eksempel fylltømmer).
- Løfte- og stablevogner for gods (f.eks. trucker) uten permanent førerplass.
- Personløftere.
- Trallebaner og maskiner som går eller trekkes i føringer.
- Hengestillas.
- Spikerpistoler.

Den praktiske og teoretiske opplæringen skal gi ferdigheter og kunnskap om sikker bruk og kontroll av arbeidsutstyret.

Sertifisert sikkerhetsopplæring

Noen maskiner er underlagt strengere krav, dvs. at opplæringen må gis av skole

eller tilsvarende institusjon. Dette gjelder blant annet bruken av (listen er ikke uttømmende):

- Bro- og traverskraner, dersom bruken medfører fare for skade på liv og helse. (Gjelder ikke silotaljer konstruert som traverskran.)
- (Gaffel)truck med permanent førerplass.
- Masseforflytningsmaskiner med større effekt enn 15 kW. (Masseforflytningsmaskiner omfatter bl.a. gravemaskiner og hjullastere.)
- Lastebilkraner med større kapasitet enn 2 tonnmeter.
- Tårnkraner, mobilkraner og portalkraner.

Lover og forskrifter

- ✓ Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (Arbeidsmiljøloven)
- ✓ Forskrift om bruk av arbeidsutstyr

1 Beredskap og førstehjelp

■ Skjema for registrering av uønskede hendelser finner du på side 31.

Beredskap innebærer å ha tenkt gjennom hvordan man best kan handtere brann, personskader, dødsulykker og andre ulykker som kan oppstå. Alle bør kjenne beredskapsreglene for garden og bl.a. kunne yte førstehjelp, handtere slokkeutstyr og eventuelt brannvarslingsanlegg og ha trent på evakuering. Inkluder barn i brannøvelse og evakuering da de ofte får panikk når brann oppstår. Avtal møtested ute for i en krisesituasjon raskt å få oversikt over de som bor og arbeider på garden.

Tenk gjennom rømmingsplan og eventuell evakuering av dyr.

En beredskapsplakat bør ha skisse over driftsbygning(er) og hvor i bygningen(e)

en finner sikringsskap, slokkeutstyr, rømmingsveier, førstehjelpsutstyr mm. Det er også en fordel med opplysninger om strømkabler, vannledninger, gassflasker og drivstofftanker, dersom disse er nedgravd. Det bør være oversikt over nødtelefonnumre (brann/politi/ambulanse), giftinformasjon og handverkere. Det bør være plakat i hver driftsbygning.

Beredskapsplakat er vedlagt dette heftet.

Førstehjelp

Kunnskap om førstehjelp kan være avgjørende dersom ulykken er ute. Sørg for at alle på garden har nødvendige førstehjelpskunnskaper.

Ved ulykker i forbindelse med kjemikalier er det informasjon i sikkerhetsdatabladet om førstehjelp for folk uten medisinsk kompetanse (se pkt. 5.3, side 19-21).

Førstehjelpsutstyr skal være lett tilgjengelig uansett hvor på garden man arbeider.

Traktorer og andre maskiner bør ha nødvendig førstehjelpsutstyr. Innholdet bør dekke de skadene som kan oppstå i arbeidet som utføres (for eksempel etsende stoffer på hud og i øyne, brannskader, kutt- og sårskader). Vann og øyespylerflaske skal være en del av førstehjelpsutstyret ved bruk av etsende stoffer.

		Dato	I orden		Ikke aktuelt
			Ja	Nei	
1.1	Beredskap				
	Krav til dokumentasjon				
1.1.1	Har garden beredskapsplan og er det utarbeidet en beredskapsplakat?				
	Krav til drift				
1.1.2	Er beredskapsplanen kjent for alle som arbeider på garden?				
1.2	Førstehjelp				
	Krav til drift				
1.2.1	Er det tilstrekkelig førstehjelpsutstyr på garden?				
1.2.2	Er det førstehjelpskompetanse på garden?				
1.3	Annet				

2 Når det er ansatte på garden

Når en har ansatte på garden, er det flere krav som må ivaretas. Dette gjelder f.eks. lønns- og arbeidstidsregler, arbeidsavtaler og forsikringer.

Arbeidsavtale

Alle ansatte, også sesongarbeidere, skal ha skriftlig arbeidsavtale. Avtalen skal minst inneholde:

- Hvem avtalen er mellom.
- Hvor arbeidsplassen er.
- Beskrivelse av arbeidet.
- Dato for når arbeidsforholdet starter.
- Forventet varighet på arbeidsforholdet hvis det er midlertidig.
- Eventuelle prøvetidsbetingelser.
- Arbeidstakerens rett på ferie, feriepenge og fastsettelse av ferietidspunkt.
- Oppsigelsesfrister.
- Lønn, inklusive tillegg som inngår i lønna, utbetalingsmåte og utbetalingstidspunkt.
- Arbeidsdagens lengde, når arbeidsdagen starter og ukentlig arbeidstid.
- Eventuelle pauser gjennom arbeidsdagen.
- Eventuelle særlige arbeidstidsordninger.
- Tariffavtaler som regulerer arbeidsforholdet.

Avløser ansatt i avløserlag har arbeidsavtale med avløserlaget. Det skal i tillegg foreligge en arbeidsinstruks på garden, utarbeidet av bonden i samarbeid med avløseren. For øvrig har bonden ansvaret for avløserens sikkerhet, arbeidsmiljø og opplæring på linje med andre ansatte på garden.

Personalrom

Avløser og andre som har et arbeidsforhold knyttet til garden, skal ha adgang til toalett, vask, dusj, garderobe med skiftemulighet, tørkemulighet for klær og fottøy og adgang til egnet rom for å spise.

Forsikring

En arbeidsgiver plikter å tegne yrkesskadeforsikring for alle sine ansatte.

Om melding av skader og ulykker, se «7 Andre viktige forhold», s 24-27.

Verneombud

Ved enhver virksomhet skal det velges verneombud, men hvis det er færre enn 10 ansatte kan det avtales at foretaket

ikke skal ha verneombud. Avtalen skal være skriftlig.

Arbeidsleder

Arbeidstaker som har til oppgave å lede eller kontrollere andre arbeidstakere, skal ha opplæring i HMS-arbeid for å kunne sikre at arbeidet blir utført på en sikker måte.

Innkvartering

Dersom bonden tilbyr bolig til sine ansatte, er det bestemte krav til boligstandarden. Arbeidsmiljøloven § 4-4(4) krever at den innkvartering som arbeidsgiveren stiller til arbeidstakernes rådighet, skal være tilfredsstillende innredet og vedlikeholdt.

Arbeidstilsynet har utarbeidet følgende retningslinjer for soverom som skal nyttes av sommersesongarbeidere i landbruket:

- Soverommet bør ha et rom-volum pr. person på minst 7,5 m³.
- Det tillates maksimalt 4 personer pr. soverom, i campingvogn maksimalt 2 personer.
- Soverom skal ha vindu som kan åpnes. Glassarealet skal være minst 10 % av gulvarealet og vinduet skal kunne brukes som rømmingsvei.
- Dersom det ikke er annet oppholdsrom skal soverommet være stort nok til at det kan utstyres med bord, stoler med rygg, seng mm. som er nødvendig av hensyn til arbeidstakernes velferd.
- Beboerne skal ha tilgang til dusj, vaske-rom, toalett osv.
- Boareal skal ha tilstrekkelig med rømmingsveier, røykvarslere og slukkeutstyr.

Utenlandsk arbeidskraft

For utenlandsk arbeidskraft er det spesielt viktig at man forsikrer seg om at opplæring er gitt og forstått før arbeidet settes i gang. Formidling av HMS kan være utfordrende på grunn av språkvansker og kulturforskjeller. Sikkerhetsinformasjon skal foreligge på et språk arbeidstakeren forstår.

Tilleggsaktiviteter

På gardsbruk med næringsmessige tilleggsaktiviteter som medfører mye ferdsel, for eksempel «Inn på tunet» eller gardsturisme, er trygghet for besøkende en viktig del av HMS-arbeidet. Det stilles

utvidede krav til utøvere med slike aktiviteter. Se egen KSL-standard for Inn på tunet.

Lover og forskrifter:

- ✓ *Arbeidsmiljøloven*
- ✓ *Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for jordbruks- og gartner næringene*
- ✓ *Forskrift om arbeidsplasser og arbeidslokaler*
- ✓ *Forskrift om verneombud og arbeidsmiljøutvalg*

■ Sjekkliste på neste side

		Dato	I orden		Ikke aktuelt
			Ja	Nei	
2.1	Arbeidsavtaler				
	Krav til dokumentasjon				
2.1.1	Har alle ansatte arbeidsavtale?				
2.2	Personalrom				
	Krav til drift				
2.2.1	Finnes det tilstrekkelige personalrom for ansatte?				
2.3	Yrkesskadeforsikring				
	Krav til dokumentasjon				
2.3.1	Er det tegnet yrkesskadeforsikring for alle ansatte?				
2.4	Verneombud				
	Krav til dokumentasjon				
2.4.1	Er verneombud valgt, eller finnes det en skriftlig avtale?				
2.5	Arbeidsleder				
	Krav til dokumentasjon				
2.5.1	Har arbeidsledere nødvendig HMS-kompetanse?				
2.6	Innquartering				
	Krav til drift				
2.6.1	Er standarden for innquartering ihht. gjeldende krav?				
2.7	Utenlandsk arbeidskraft				
	Krav til drift				
2.7.1	Får arbeidstakere opplæring på et språk de forstår?				
2.8	Annet				

3 Fall og fallende gjenstander

Fall eller fallende gjenstander er årsak til mange skader og dødsulykker i landbruket. Under er det nevnt noen områder man bør være oppmerksom på. Ha spesielt fokus på området dersom det er barn på garden.

Gulv og gangareal

Gulv eller underlag skal være skli- og snublesikkert. Hold gulv og gangareal tørre og ryddige. Nivåforskjeller i gulv skal være godt markert og belyst. Hold gangveier så slette og jevne som mulig for å unngå snubling, og strø ved behov.

Rekkverk

Gulv, plattformer, trapper, gangbaner ol. skal ha rekkverk når det er fare for at personer eller gjenstander kan falle ned.

Vurder klatresikring der barn ferdes, for eksempel finmasket netting eller loddrette spiler med maks 2 cm lysåpning og avrundet handlist som gjør balansering vanskelig.

Lemmer, luker og overdekning

Lemmer og lokk bør være letthandterlige og hengslet slik at de ikke blir fjernet fra stedet.

Gulv rundt lukeåpning bør være sklisikkert, lukekanten bør merkes med varsefarge. I tillegg bør åpningen ha en ca. 1,5 cm kant som kan stoppe en fot som glir mot åpningen.

Trapper

Trapp skal være lett å gå i, ha jevn stigning og ha en god handlist på begge sider.

Trapp som inngår i rømmingsvei skal ha en bredde som er nødvendig for effektiv rømming.

Stiger og ledere

En leder er fastmontert, i motsetning til stige som er løs og flyttbar. Ledere over 3,5 m skal ha fallsikring. Lange ledere skal ha hvileplan.

Forebygging av fall fra stiger og ledere kan ha ulike løsninger som ryggbøyle, tau, føringsskinne med fallsikring.

Stiger skal være sikret mot å skli eller velte. De skal rekke minst 1 m over tak eller avsats, dersom ikke annen løsning gir mulighet for å holde seg fast.

Sikring av silo

Stoppkanten skal hindre utforkjøring. Den må være solid utført og 30 cm eller høyere, avhengig av størrelsen på hjulene på kjøretøyet som brukes.

Toppen av siloen sikres med minimum 1 m høyt rekkverk eller lignende. Åpninger rundt og mellom siloer skal være sikret med rekkverk, tett gulv eller lignende. Plansiloer som er utformet slik at det er fare for fall, bør ha rekkverk langs ende- og sidevegger.

Skrensekant og rekkverk på låvebru

Låvebru skal ha skrensekant for kjøretøy (anbefalt 60 cm) og rekkverk som til sammen er 1 m høyt. Skrensekanten bør være solid utført og gå helt ned til enden av brua.

Fallende gjenstander

Redskap, dekk, paller, rundballer og storsekker, taljer, frontlaster mm., skal sikres mot å falle, velte eller rase sammen.

Det må sikres mot takras i områder der folk ferdes.

lover og forskrifter:

✓ *Forskrift om arbeidsplasser og arbeidslokaler*

✓ *Forskrift om stillaser, stiger og arbeid på tak*

✓ *Forskrift om arbeidsmiljølovens anvendelse på virksomheter i jordbruket og skogbruk som ikke sysselsetter arbeidstaker*

■ Sjekkliste på neste side

		Dato	I orden		Ikke aktuelt
			Ja	Nei	
3.1	Fall				
	Krav til drift				
3.1.1	Er gulv og gangareal sklisiske og fri for hindringer?				
3.1.2	Er risikoområder sikret med rekkverk, luker eller lignende?				
3.2	Trapper				
	Krav til drift				
3.2.1	Har trapper god utforming, sklisiske trinn og handlist?				
3.3	Stiger og ledere				
	Krav til drift				
3.3.1	Er stiger og ledere i god stand og forsvarlig sikret ved bruk?				
3.4	Utforkjøring				
	Krav til drift				
3.4.1	Er låvebru, silo, kjørebuer m.m. sikret mot utforkjøring?				
3.5	Fallende gjenstander				
	Krav til drift				
3.5.1	Er det gjort tiltak for å hindre skader fra fallende gjenstander?				
3.6	Annet				

4 Elektrisitet, brann og eksplosjonsvern

Feil på elektriske anlegg og feil bruk av elektriske apparater er årsak til over halvparten av brannene i landbruket. God kontroll, godt vedlikehold og riktig bruk er derfor viktige tiltak i brannforebyggende arbeid på garden. Kunnskap om hva som er egnet og hva som kreves av kvaliteten i forhold til bruk og belastning, er avgjørende for brannsikkerheten og derigjennom stabilitet og forutsigbarhet i produksjonen.

Landbrukets Brannvernkomite (LBK) har utarbeidet anbefalinger for brannforebygging i driftsbygninger, se www.lbk.no

Blant annet anbefales seksjonering av driftsbygninger for å begrense brann. Forsikringselskapene setter krav til seksjonering.

Det er viktig å kjenne til LBKs anbefalinger som gjelder nye bygg og større ombygginger.

Den nye Plan og bygningsloven gjelder i landbruket. Det er imidlertid gitt mulighet til at bonden selv kan stå som ansvarlig byggherre for bygg under 1000 m². Ved tilbygg gjelder arealbegrensningen summen av eksisterende bygg og tilbygg.

Branntekniske krav til bygningsmassen gjelder også i landbruket. Krav til brannberedskap er hjemlet i dyrevernlovgivningen (Mattilsynet). I forskriftene om velferd/hold på de ulike dyreslag, er det tatt inn krav om rømmingsveier, sakkynndig kontroll av elektrisk anlegg og krav om brannvarslingsanlegg.

Elektrisitet – egenkontroll

Eier av driftsbygninger og våningshus har ansvar for at det elektriske anlegget til enhver tid er i orden og tilfredsstillende. Skadet utstyr bør utbedres øyeblikkelig. Mye kan kontrolleres av eier, men det anbefales en faglig kontroll med jevne mellomrom.

Ved årlig egenkontroll skal elektrisk utstyr sjekkes for unormal varme, svimerker, knitrelyder, knuste lokk og andre synlige defekter. Noen lokale el-tilsyn har på tilsynsbesøk gitt pålegg om at egenkontrol-

len skal dokumenteres på el-tilsynets egne sjekklister. Sjekklister, opplysninger og materiell om el-vett kan fås ved henvendelse til det lokale el-tilsyn (ved ditt lokale el-verk).

I forskriftene om velferd/hold av husdyr (holdforskriftene) er det krav om faglig kontroll av det elektriske anlegget minimum hvert tredje år. Disse kravene er ikke med her. De er tatt med i de ulike KSL-standardene for husdyr.

Sikringssskap

Det anbefales at sikringssskap og tavlerom bygges inn i egne brannceller slik at eventuell brann ikke sprer seg. Skapet skal holdes ryddig og døren skal være lukket.

Renhold

Vifter og annet elektrisk utstyr bør rengjøres jevnlig for å hindre brannfare og sikre sikker drift.

Spyling på elektriske apparater og utstyr må ikke forekomme, med unntak av apparater som er spesielt beregnet for å tåle slik behandling (for høytrykksspyling kun ved kapslingsgrad minimum IP56, spyling med hageslange kun ved kapslingsgrad minimum IP44).

Vær oppmerksom på at branner også kan oppstå i elektriske apparater. Sørg derfor for å koble fra apparater som ikke er i bruk. Elektriske fluefangere ol. bør rengjøres med en fuktig klut, aldri spyles.

Gode råd mot brann

- Hold orden og ha godt renhold.
- Ha kontroll på elektrisk anlegg. Benytt kun godkjent utstyr og hold det vedlike. Montér jordfeilbryter (krav) og overspenningsvern.
- Etterskru sikring jevnlig og hold døra på sikringsskapet lukket.
- Brenn ikke avfall og gras nær hus.
- Montér hovedstrømbryter på traktor og annen motorisert redskap.
- Ta nødvendige forholdsregler ved bruk av vinkelsliper og ved varme arbeider.
- Ha slukkeutstyr tilgjengelig og lær alle å bruke det.
- Lag en beredskapsplan.
- Brannvarslingsanlegg.

Varme arbeider

Ved sveising, sliping, skjæring, lodding ol., skal det gjøres tiltak som hindrer brann i utstyr og bygninger. Det skal være egnede slukkemidler tilgjengelig i umiddelbar nærhet.

Krav til brennbarhet

In1 og In2 er internasjonale betegnelser for brennbarhet. I garasjer er det krav om at vegger og tak skal være dekket med en overflate minimum In1 (for eksempel betong, gips eller elementplater) dersom traktoren har strøm koblet på. Når traktoren har strømmen frakoblet med for eksempel hovedstrømbryter, er kravet In2 (for eksempel nålre eller sponplater).

Brannseksjonering

Veiledning til teknisk forskrift til plan- og bygningsloven anbefaler at husdyrrom skal utføres som egen branncelle.

- Er husdyrrommet over 300 m² er kravet til brannmotstand 60 minutter (REI 60).
- Er husdyrrommet under 300 m² er kravet til brannmotstand 30 minutter (REI 30).

Dører mellom husdyrrom og andre rom skal ha samme brannmotstand som vegg. Det er ikke tillatt å ha dør fra husdyrrom direkte til verksted og garasje.

Rømmingsveier

Utarbeid en rømmingsplan for hjemmet og garden og tren på den (se punkt 1 Beredskap og førstehjelp, s 10).

For evakuering av dyr skal rømmingsveiene ha bredde og utforming tilpasset dyrearten, og de skal være tilrettelagt for raskest mulig rømming. Vurder rampe på utsiden. Noen dyreslag reagerer på variasjon i lys/skygge, og vegrer seg for å gå. Høydeforskjeller i underlaget kan også gjøre evakuering vanskelig. Rømmingsveiene må ikke være sperret av snø om vinteren.

I driftsbygninger skal det være uhindret adgang til minst to rømmingsveier. Fra husdyrrom skal det være to rømmingsveier, den ene av disse skal føre direkte ut i det fri.

Slokkeutstyr

Det er krav om slokkeutstyr i bolighus, bygninger med husdyr og i verksted. Vurder plassering av slokkeutstyr i forhold til inngangsdører, rømmingsveier, el-tavler og teknisk utstyr.

Slokkeutstyr kan være pulver- eller skumapparat, eller vannslange. Sørg for at vannforsyning og slange ikke fryser, og at slangen har tilstrekkelig rekkevidde.

Eksplisjonsvern

Eier og/eller bruker av flytende og gassformig brensel samt tilhørende utstyr og anlegg, skal sørge for at dette oppbevares,

brukes og driftes på en forsvarlig måte. Det må lages drifts-, vedlikeholds- og kontrollplaner. Det bør benyttes sjekklister med angivelse av kontrollpunkter og intervaller for å forenkle og tydeliggjøre arbeidet. Oljetanker skal plasseres slik at de ikke utgjør noen brann- og/eller eksplosjonsfare og minimum 5 meter fra brennbar materiale/bygning.

Lower og forskrifter:

- ✓ Forskrift om brannforebyggende tiltak og tilsyn
- ✓ Forskrift om brannfarlig vare
- ✓ Forskrift om brannfarlig eller trykksatt stoff

- ✓ Forskrift om håndtering av eksplosjonsfarlig stoff
- ✓ Tekniske forskrifter til plan- og bygningsloven
- ✓ Forskrift om elektrisk utstyr
- ✓ Forskrift om elektrisk lavspenningsanlegg (FEL)
- ✓ Forskrift om varmt arbeid
- ✓ Forskrift om hold av storfe
- ✓ Forskrift om velferd for småfe
- ✓ Forskrift om hold av svin
- ✓ Forskrift om hold av høns og kalkun

		Dato	I orden		Ikke aktuelt
			Ja	Nei	
4.1	Generell orden og renhold				
	Krav til drift				
4.1.1	Finnes det gode renholdsrutiner?				
4.2	Overspenningsvern				
	Krav til drift				
4.2.1	Er det montert overspenningsvern ihht. offentlige krav?				
4.2.2	Kontrolleres overspenningsvernet rutinemessig?				
4.3	Jordfeilbryter				
	Krav til drift				
4.3.1	Er det montert jordfeilbryter ihht. offentlige krav?				
4.3.2	Kontrolleres jordfeilbryter rutinemessig?				
4.4	Sikringsskap/egenkontroll				
	Krav til drift				
4.4.1	Gjøres det tilsyn og vedlikehold på sikringsskap?				
4.4.2	Krav til dokumentasjon				
	Gjennomføres det minimum hvert år egenkontroll på:				
	Kabler – Dekslar – Brytere – Lysarmaturer – Elektrisk utstyr				

		Dato	I orden		Ikke aktuelt
			Ja	Nei	
4.5	Vifter				
	Krav til drift				
4.5.1	Har viftene vern mot overoppheting og brann?				
4.5.2	Gjennomføres det rutinemessig renhold av vifter og annet elektrisk utstyr?				
4.6	Varme arbeider				
	Krav til drift				
4.6.1	Utføres det sveising og sliping i samsvar med forskrift om varme arbeider?				
4.7	Rømmingsveier				
	Krav til drift				
4.7.1	Er rømmingsveier åpne og ryddet (gjelder også snø)?				
4.8	Innendørs parkering av traktor				
	Krav til drift				
4.8.1	Parkeres traktoren i egnet/godkjent garasje?				
4.9	Gardsverksted				
	Krav til drift				
4.9.1	Tilfredsstiller rommet krav til brannsikkerhet?				
4.10	Egenkontroll brann				
	Krav til dokumentasjon				
4.10.1	Gjennomføres egenkontroll knyttet til brannvern?				
4.11	Drivstoff og brensel				
	Krav til dokumentasjon				
4.11.1	Er det rutiner for kontroll av oljetanker?				
	Krav til drift				
4.11.2	Er oljetanker plassert i sikker avstand til brennbart materiale?				

		Dato	I orden		Ikke aktuelt
			Ja	Nei	
4.11.3	Oppbevares annet brannfarlig stoff etter forskriftene?				
4.12	Annet				

5 Støv, kjemiske og biologiske stoffer

Kjemikalier

I følge Forskrift om vern mot eksponering for kjemikalier på arbeidsplassen (Kjemikalieforskriften) omfatter begrepet kjemikalier en svært stor bredde av stoffer og forbindelser. Det handler om både gasser og faste og flytende stoffer, og om alle typer kjemiske forbindelser eller stoffer som frigjøres under en arbeidsprosess.

Det er mange vanlige stoffer man kanskje ikke tenker på som kjemikalier, for eksempel bensin, diesel og handelsgjødsel. På en gard kan det også i mange tilfeller frigjøres gasser i arbeidsprosesser. Eksempler er silogass, gjødselgass og sveiserøyk.

Risikovurdering

En risikovurdering skal dokumentere forekomsten og bruk av kjemikalier og vurdere hvilken risiko disse utgjør for helse, sikkerhet og miljø. Det skal velges produkter og arbeidsmetoder som gir minst mulig risiko. Risikovurderingen skal være skriftlig.

Den som driver garden har ansvar for at forurensninger i form av røyk, støv, gass ol. unngås eller reduseres til lavest mulig nivå. Husk at også barn trenger beskyttelse mot støv, gass og støy!

Dødelige gasser

De gassene som innebærer størst dødsrisiko i landbruket er silo- og gjødselgasser. Disse gassene er blandinger av flere forskjellige gasser som kan gi helseskade eller føre til død. Noen av silo- og gjødselgassene har verken farge eller lukt og kan derfor ikke merkes før det er for sent.

Både silo- og gjødselgassene fortrenger oksygen, noe som kan føre til kvelning. Gassene kan også være giftige. Det må sørges for nok oksygen før en går inn i et rom der det er fare for gass. Dersom det er fare for oksygenmangel, kan trykkluftflasker eller kompressortilført luft benyttes som verneutstyr. Ved behov for redningsinnsats, kontakt brannvesenet på telefonnr. 110.

Silogasser

Faren for silogass er størst ved innlegging, jevning/pakking, pålegging og avtaking av press, eller dersom det har vært et opphold i leggingen. Gassutvikling pågår helt til grasmassen er ferdig ensilert. Starter

gjæringen på nytt, starter også gassproduksjonen på nytt.

Det er viktig å etablere gode rutiner for utlufting. Bruk alltid silovifte.

Gjødselgass

Vær oppmerksom ved røring, i tappegrop og ved gjødselvogn. Sørg for ventilasjon og gjennomtrekk. Unngå røring i vindstille vær.

Ammoniakk

Ammoniakk er en kraftig luftveisirritant. Langvarig eksponering kan gi kronisk irritasjon av øyne, nese, og øvre luftveier, mens høy eksponering kan gi rask død.

Støv og biologisk materiale

En rekke arbeidsoperasjoner kan innebære eksponering for biologisk materiale som for eksempel parasitter, sopp og bakterier som kan være sjukdomsfremkallende. Før arbeidet settes i gang skal risiko vurderes, og eventuelle vernetiltak iverksettes.

Støv i landbruket kan inneholde mikroorganismer (bakterier, sopp sporer ol.). Både støv og biologisk materiale kan gi helseplager i form av luftveislidelser, øyeirritasjoner, snue og andre lidelser. Godt renhold og gode arbeidsrutiner reduserer eksponering for støv. Tiltak skal gjøres for å redusere eksponering mot støv og biologisk materiale. Støvkilder skal fjernes eller bygges inn.

Bruk støvmaske ved støvutsatte arbeidsoperasjoner.

Kreftfremkallende og arveskadelige stoffer

Alle som arbeider med kreftfremkallende og arveskadelige stoffer, skal være kjent med farene. Arbeidsgiver plikter å informere om farene før stoffene tas i bruk.

Gravide og ammende må ikke arbeide med slike stoffer dersom risikovurderingen viser at arbeidet kan medføre foster-skade. Det er forbudt for barn og ungdom under 18 år å arbeide med disse stoffene.

Områder hvor kreftfremkallende stoffer benyttes, skal merkes. Sørg for at det ikke spises, drikkes eller røykes i arbeidslokalene eller mens midlene brukes. Privat tøy

og arbeidstøy skal holdes atskilt og det skal finnes vaskemuligheter i umiddelbar nærhet.

Sikkerhetsdatablad (tidligere HMS-datablad)

Alle virksomheter skal ha stoffkartotek med sikkerhetsdatablad for helsefarlige, brann- og eksplosjonsfarlige stoffer (eks. plantevern, olje, vaskemidler). Leverandør av kjemikalier plikter å fremskaffe sikkerhetsdatablad.

Sikkerhetsdatabladet inneholder vitale opplysninger for lege/sykehus. Ha sikkerhetsdatabladene tilgjengelig der kjemikalie brukes, slik at helsepersonell og hjelpemannskap kan finne opplysninger om behandlingsmåte. Sikkerhetsdatabladet inneholder også instruksjoner om nødvendig førstehjelp som kan utføres uten medisinsk kompetanse eller avansert utstyr.

Mellomlagringskanner skal ha etiketter tilsvarende originalemballasjen.

Sikkerhetsdatablad er systematisk oppbygd. De inneholder 16 punkter som alltid står i samme rekkefølge. Det er bestemte opplysninger som skal stå i hvert punkt. Sikkerhetsdatabladets punkt 2, 4, 7, 8 og 11 er spesielt nyttig ved vurdering av arbeidsmiljøet og ved risikovurderingen:

Pkt. 2 – Viktigste faremomenter: Dette er «konklusjonen» på databladet, og sier hvilke faremomenter som er knyttet til stoffet når det gjelder helse, brann og miljø. Her angis hvilke faremerker som skal stå på emballasjen.

Pkt. 4 – Førstehjelpstiltak: Her står opplysninger om førstehjelpstiltak som skal angis på en måte som kan forstås av folk uten spesiell opplæring og uten bruk av avansert utstyr.

Pkt. 7 – Handtering og lagring: Her beskrives stoffets egenskaper og farer, det gis handteringsveiledning samt lagringsanvisning.

Pkt. 8 – Eksponeringskontroll og personlig verneutstyr: Her oppgis det hvordan man skal forebygge skader, og hva slags verneutstyr man må bruke dersom dette er nødvendig.

Pkt. 11 – Helsefareopplysninger (toksikologiske opplysninger): Dette punktet gir opplysninger om hvordan stoffet tas opp i kroppen. Det forteller også hvilken virkning kjemikaliet har både ved akutt eksponering og ved gjentatt eksponering. Dette punktet er utarbeidet med tanke på bedriftshelsetjeneste eller medisinsk personell.

Punktene 10, 13 og 14 gir opplysninger om mulighet for at farlige reaksjoner kan forekomme, avfallshandtering og transport.

En av grunnene til at sikkerhetsdatablader er så omfattende, er at de er verktøy for både småbedrifter og store industriforetak – også for de som lager egne blander.

Sikkerhetsdatabladene skal gi viktige opplysninger blant annet om transport og lagring, og om stoffer som er satt sammen av flere komponenter.

Bonden trenger ikke all denne informasjonen, men for brannmannskap og helsepersonell er dette avgjørende. Derfor skal hele sikkerhetsdatabladet finnes der kjemikaliet brukes – og det skal være lett tilgjengelig for alle.

Giftinformasjon

Informasjon om giftstoffer får du på telefon **22 59 13 00**

Lover og forskrifter:

- ✓ Forskrift om vern mot eksponering for kjemikalier på arbeidsplassen (Kjemikalieforskriften)
- ✓ Forskrift om vern mot eksponering mot biologiske faktorer (bakterier, virus, sopp mm.) på arbeidsplassen (forskrift om vern mot biologiske faktorer)
- ✓ Forskrift om sveising, termisk skjæring, termisk sprøyting, kullbueveisling, lodding og sliping (varmt arbeid)
- ✓ Forskrift om oppbygging og bruk av stoffkartotek for helsefarlige stoffer i virksomheter
- ✓ Forskrift om forplantningsskader og arbeidsmiljø
- ✓ Forskrift om arbeid av barn og ungdom

		Dato	I orden		Ikke aktuelt
			Ja	Nei	
5.1	Kjemikalier, plantevernmidler og andre produkter				
	Krav til dokumentasjon				
5.1.1	Er det gjort en risikovurdering av alle kjemikalier som benyttes?				
	Krav til drift				
5.1.2	Er nødvendige vernetiltak iverksatt?				
5.2	Farlig støv og biologisk materiale				
	Krav til drift				
5.2.1	Er det iverksatt tiltak for å redusere støveksponering?				
5.2.2	Er det iverksatt tiltak for å redusere eksponeringen mot sjukdomsfremkallende biologisk materiale?				
5.2.3	Brukes nødvendig verneutstyr?				
5.3	Stoffkartotek med sikkerhetsdatablad				
	Krav til dokumentasjon				
5.3.1	Finnes det sikkerhetsdatablad for alle kjemikalier som benyttes på garden?				

		Dato	I orden		Ikke aktuelt
			Ja	Nei	
5.3.2	Krav til drift Er sikkerhetsdatabladene tilgjengelig der kjemikaliet brukes?				
5.3.3	Har ansatte fått opplæring i bruk av sikkerhetsdatabladene?				
5.4	Punktavsug				
5.4.1	Krav til drift Er det tilstrekkelig ventilasjon eller punktavsug der kjøretøyer startes/brukes inne, der det sveises, slipes eller lignende arbeid utføres?				
5.5	Sikkerhetsrutiner				
5.5.1	Krav til drift Finnes det rutiner for å sikre mot forgiftning fra silogass, gjødselgass eller annen gass?				
5.6	Annet				

6 Maskiner og redskap

Den som driver garden har ansvar for at det tekniske utstyret er forsvarlig vernet og konstruert. Traktoren er den maskinen som er årsak til flest skader og ulykker. Bruk av setebelte kan være avgjørende for utfallet ved velt og utforkjøring.

Vedlikehold

Vedlikehold består av både forebyggende og korrigerende vedlikehold. Som hovedregel skal det bare være mulig å utføre vedlikeholdsarbeid når arbeidsutstyret er stanset og energitilførselen er frakoblet. Vedlikehold skal utføres på en sikker måte, med bruk av egnet verktøy og verneutstyr.

Speil, lys, setebelte og bremses skal jevnlig etterses.

Verneinnretninger

Kraftuttak (front-, side- og bakmontert) på

traktor og maskiner og kraftinntak på redskap skal være skjermet med et fast vern. Kraftoverføringsaksler skal skjermes med et rørværn.

Reimer, kjeder, tannhjul, transportskruer og andre bevegelige deler skal utstyres med vern.

Sikker bruk av maskiner

Last, hevet frontlaster, terreng mm. er forhold som virker inn på traktorens stabilitet. Benytt alltid setebelte ved fare for velt og ved kjøring på vei.

Kontroll og sertifisering

For noen typer arbeidsutstyr er det krav om at det skal gjennomføres periodisk sakkyndig kontroll. Dette gjelder blant annet for:

- Silotalje (eller annet løfteredskap).
- Siloheis.
- Masseforflytningsmaskin med større effekt enn 15 kW (20,4 hk).
- Løfte- og stablevogner.
- Kran for løft av storekk på såmaskin.
- Trallebaner.

Oversikt over sertifiseringsorganer for utstyr på www.sert555.no/soke4.cfm

Lover og forskrifter:

- ✓ *Arbeidsmiljøloven*
- ✓ *Forskrift om bruk av arbeidsutstyr*
- ✓ *Forskrift om traktorer*

		Dato	I orden		Ikke aktuelt
			Ja	Nei	
6.1	Service og vedlikehold på maskiner og utstyr				
	Krav til dokumentasjon				
6.1.1	Utføres service i henhold til instruksjon for den enkelte maskin?				
	Krav til drift				
6.1.2	Utføres det jevnlig vedlikehold av maskiner og utstyr?				
6.2	Verneinnretninger				
	Krav til drift				
6.2.1	Er verneinnretninger på traktor, maskiner og redskap på plass og i orden?				
6.2.2	Har alle traktorer setebelte?				
6.2.3	Benyttes setebelte der det er fare for velt og på vei?				

		Dato	I orden		Ikke aktuelt
			Ja	Nei	
6.3	Kontroll og sertifisering av utstyr				
	Krav til dokumentasjon				
6.3.1	Utføres kontroll og sertifisering av utstyr der dette kreves?				
6.4	Annet				

7 Andre viktige forhold

Vurder driftsbygninger og arbeidsrom med tanke på best mulig tilrettelegging, slik at arbeidet så langt som mulig kan skje i gode arbeidsstillinger, med godt lys og så liten støybelastning som mulig. En oversiktlig og ryddig arbeidsplass forebygger skader og ulykker og gjør arbeidet mer effektivt.

Støy

Nedsatt hørsel er den vanligste konsekvensen av støy, men støy kan også forårsake stress, hjerte-karsjukdommer og bidra til økt risiko for ulykker.

Tiltaksgrensen for støy er 80 dB(A) for en arbeidsdag. Det betyr at ved støy på dette nivået og høyere skal det iverksettes verneiltak, for eksempel bruk av hørselvern.

Vær oppmerksom på at det ikke bare er langvarig støy som kan skade hørselen. Kortvarige, høye lyder fra f.eks. spikerpistol, skudd og slipemaskin kan være like skadelig.

En reduksjon eller økning på 3 dB(A) tilsvarer en halvering eller fordobling av støynivået.

Vibrasjoner

Vibrasjoner fra traktorer, maskiner og handverktøy kan over tid gi skader. Jo lengre eksponering og jo sterkere vibrasjon, desto større risiko for skader på muskler og nerver. Kan man ta pauser eller fordele denne typen belastning over tid, er det en fordel.

Lys

Sørg for god belysning ved alle arbeidsplasser, gang- og kjøreveier. God belysning og en ryddig arbeidsplass øker sikkerheten.

Verneutstyr

Den som driver garden har ansvar for at personlig verneutstyr blir brukt når det ikke på annen måte kan tas forholdsregler for å oppnå tilfredsstillende vern av liv og helse. For å oppnå optimal beskyttelse er det viktig med riktig og tilpasset verneutstyr. Oppbevaring, ettersyn og kontroll av verneutstyret er viktig, slik at det ikke gir falsk trygghet.

Belastningslidelser

Belastningslidelser er den viktigste årsaken til uførhet i landbruket. Derfor anbefa-

les det å legge vekt på de ergonomiske arbeidsforholdene. Kroppen trenger bevegelse og belastning, men skades hvis belastningen blir for stor.

Årsaken til belastningslidelser kan være at arbeidet er for tungt, for ensformig, foregår i uheldige arbeidsstillinger eller varer for lenge. Flere enkeltoperasjoner som hver for seg ikke betraktes som tunge, kan til sammen og over tid forårsake for høy totalbelastning. Andre forhold som vibrasjoner, støy, kulde, dårlig lys og dårlig psykososialt arbeidsmiljø, kan øke risikoen for belastningslidelser.

For å forebygge belastningslidelser er det viktig å variere arbeidet, unngå ensformig arbeid og for stort tidspress. Utstyr skal kunne reguleres slik at det kan tilpasses den enkelte. Ved belastende arbeid der variasjon ikke er mulig, må det være tid til nødvendig hvile og pauser.

Gravide arbeidstakere

En egen forskrift stiller spesielle krav når det gjelder å risikovurdere arbeidsmiljøet med hensyn på forplantningsskadelige påvirkninger i arbeidsmiljøet. Dette gjelder både for påvirkninger som kan skade forplantningsevnen og ved eventuell risiko for gravide, de som nylig har født eller ammer. Det anbefales at denne risikovurderingen utføres i samarbeid med bedriftshelsetjenesten.

Drukning

Gjødselkummer og dammer skal ha tilstrekkelig helårssikring. Gjødselkum med vegg som når mindre enn 1,5 meter over terreng, og alle gjødseldammer, skal ha gjerde slik at samlet høyde fra terreng til toppen av gjerdet er minst 1,5 meter. Kumvegg som når mer enn 1,5 meter over terreng, skal ha klatreavviser på toppen. Kummen skal utstyres med innvendige stigtrinn eller andre redningsinnretninger.

Brønner og kummer skal være sikret med lokk eller overbygg. Lemmer og lokk bør være så tunge at barn ikke kan åpne dem, og eventuelt hengslet slik at de ikke fjernes fra stedet.

Handtering av husdyr

Husdyr er den direkte årsaken til de fleste personskadene i landbruket. Vanlige skadeårsaker er stanging, klemming og tråk-

king. I tillegg inntreffer det i forbindelse med husdyrhold et stort antall ulykker som utløses av andre forhold enn dyra selv. Glatte gulv og «snublefeller» ute og inne er viktige utløsende faktorer. De tre farligste arbeidsoperasjonene er flytting av dyr, føring og melking. Husdyrholdforskriftene anbefaler tilrettelegging for flytting av dyra fra fjøs til transportbil. Tilpassede drivganger, utganger og rampe på utsiden er gode tiltak. Vær spesielt oppmerksom ved handtering av okser og av kyr som nylig har kalvet.

Viktige tiltak ved handtering av husdyr er:

- Ta hensyn til dyras reaksjonsmønstre.
- Følg faste og gode rutiner.
- Instruer avløser om dine dyr og arbeidsrutiner.
- Forbered og tenk gjennom flytting av dyr slik at skader kan unngås.
- Planlegg drivganger og enkle flytterutiner ved nybygging og ombygging.
- Bruk sparkeboyle på kua når det er nødvendig.

Trivsel

Stress, alenearbeid og presset økonomi er faktorer som kan bidra til ulykker. Det er derfor viktig å holde aktiv kontakt med yrkesfeller og andre. Så langt det er mulig bør en ta ferie og passe på å ta pauser også i de arbeidsintensive periodene.

Barn og ungdom

Garden kan være en farlig plass for barn fordi de bor der arbeid blir utført. Sørg for at barn har trygge områder å oppholde seg på. Barn bør ikke være passasjerer på traktor eller annet utstyr.

Barn og ungdom under 18 år skal ikke settes til arbeid som kan utgjøre særlig risiko eller som overstiger deres fysiske eller psykiske yteevne. Det skal gjennomføres en risikovurdering før barn eller ungdom settes i arbeid.

Registrering av skader, ulykker og sykdommer

Arbeidsgiver skal sørge for å registrere alle personskader som oppstår under arbeidet eller sykdom som antas å ha årsak i arbeidsmiljøet. Denne plikten gjelder også for de som ikke har ansatte.

Skjema for registrering av uønskede hendelser finnes på side 31.

Melding om skade eller ulykke

Det er arbeidsgivers ansvar å melde fra om alvorlige ulykker og skader til politi og arbeidstilsyn. Alvorlige ulykker er ulykker som fører til død, hodeskader/hjernerystelse, bruddskader, indre skader, tap av legedeler, forgiftninger, forbrenninger, etseskader, frost og alle skader som krever sykehusinnleggelse.

Alle skader som gjør det nødvendig med medisinsk behandling, eller som medfører arbeidsuførhet, skal meldes til NAV. Meldingen skal sendes snarest og senest **innen tre dager**.

Dersom den skadede er **ulønnet** arbeidskraft (for eksempel familie) dekkes denne av forsikringen, ikke gjennom NAV. Derfor skal skaden meldes direkte til forsikrings-selskapet på eget meldeskjema. Dette får du hos ditt selskap.

Melding av arbeidsrelatert sjukdom

I tillegg til arbeidsgivers meldeplikt har leger plikt til å melde fra om alle sjukdommer som de antar skyldes pasientens arbeidsmiljø. De som mistenker at sjukdom/plage skyldes arbeidsmiljøet, bør informere legen om dette.

Yrskeskadeforsikring

For å få rett til yrskeskadedekning, må yrkesskade meldes til NAV innen ett år etter at skaden har oppstått.

Dersom den skadede er lønnet arbeidskraft, skal skaden meldes til NAV der den skadede bor. Melding gis på NAV-blankett 13-07.05. Blanketten fås på NAV-kontoret eller hentes på internett: www.nav.no

I forsikringsammenheng så vel som helsemessig sammenheng, er det viktig å oppsøke lege så fort som mulig etter at skade er oppstått. Legejournalen er viktig dokumentasjon i videre saksbehandling. Dokumentasjon er viktig også med tanke på at seinskader kan oppstå.

Yrkesskadeforsikringen gjelder fra og med søknaden kommer til NAV, og har ingen tilbakevirkende kraft.

Bonden er selvstendig næringsdrivende og omfattes derfor ikke av yrkesskadeforsikringen. Selvstendig næringsdrivende kan tegne en frivillig trygd for yrkesskade på det lokale NAV-kontoret.

Landbrukets HMS-tjeneste

Landbrukets HMS-tjeneste er bondens driftshelsetjeneste og har som mål å bidra til reduksjon av skader og yrkeslidelser i landbruket og med det sikre trivsel, kvalitet og lønnsomhet i næringa. Hovedvirkemidlet for dette er rådgiving på garden, helsekontakt og HMS-kurs.

Landbrukets HMS-tjeneste har hovedkontor på Kongsberg.

Tlf. 91 61 80 80, e-post: hk@lhms.no

Les mer på www.lhms.no

lover og forskrifter:

- ✓ *Forskrift om vern mot mekaniske vibrasjoner*
- ✓ *Forskrift om støy på arbeidsplassen*
- ✓ *Forskrift om personlig verneutstyr*
- ✓ *Forskrift om tungt og ensformig arbeid*
- ✓ *Forskrift om forplantningsskader og arbeidsmiljø*
- ✓ *Forskrift om arbeid av barn og ungdom*
- ✓ *Forskrift om arbeidsmiljølovens anvendelse på virksomheter i jordbruket og skogbruk som ikke sysselsetter arbeidstaker*

	Dato	I orden		Ikke aktuelt
		Ja	Nei	
7.1 Støy				
7.1.1 Krav til drift				
Er tiltak iverksatt for å redusere støyplagen på støyende arbeidsplasser?				
7.2 Lysforhold				
7.2.1 Krav til drift				
Er det tilstrekkelig lys til arbeidet som skal utføres?				
7.3 Personlig verneutstyr				
7.3.1 Krav til drift				
Finnes nødvendig og riktig personlig verneutstyr der det er behov for å benytte dette?				

		Dato	I orden		Ikke aktuelt
			Ja	Nei	
7.3.2	Finnes rutiner for bruk, opplæring, oppbevaring, vedlikehold og reparasjon eller utskiftning av verneutstyret?				
7.4	Muskel-, skjelett- og vibrasjonsskader				
	Krav til drift				
7.4.1	Er det iverksatt tiltak for å forebygge belastningsskader og vibrasjonsskader?				
7.5	Ved graviditet				
	Krav til dokumentasjon				
7.5.1	Er arbeidsoppgaver risikovurdert og tiltak iverksatt i forhold til gravide arbeidstakere?				
7.6	Sikring av brønner, kummer, dammer og gjødselbasseng				
	Krav til drift				
7.6.1	Har gjødselbasseng tilstrekkelig høyt rekkverk for å ivareta sikkerheten både sommer og vinter?				
7.6.2	Har gjødselbasseng innvendig stige eller annen redningsinnretning?				
7.6.3	Er brønner og dammer sikret på en forsvarlig måte?				
7.7	Handtering av husdyr				
	Krav til drift				
7.7.1	Kan flytting og inn- og utlasting av dyr foregå på en sikker måte?				
7.7.2	Finnes det tilstrekkelig med rømmingsveier?				
7.8	Barn				
	Krav til dokumentasjon				
7.8.1	Er det utført en risikovurdering knyttet til hvilke arbeidsoppgaver barn og ungdom kan utføre?				
	Krav til drift				
7.8.2	Finnes trygge lekeplasser for barn?				

		Dato	I orden		Ikke aktuelt
			Ja	Nei	
7.9	Registrering og melding av skader og ulykker				
7.9.1	Krav til dokumentasjon Registreres nestenulykker, skader og ulykker?				
7.9.2	Krav til drift Finnes det rutiner for melding av skader og ulykker?				
7.10	Annet				

Dokumentert sikkerhetsopplæring

Opplæring i sikker bruk av maskiner og utstyr skal gis før noen settes til å utføre arbeid med slikt utstyr. Opplæringen skal dokumenteres. For hver enkelt maskin skal følgende gjennomgås:

- Betjening, bruksegenskaper og bruksområde
- Vedlikehold og kontroll
- Viktige faremomenter og krav til sikker bruk og betjening

Opplæringen skal signeres av begge parter.

Maskin type og fabrikat	Opplæring påbegynt	Opplæring avsluttet	Signatur gitt opplæring	Signatur mottatt opplæring

Registrering av uønskede hendelser

■ Registrer uønskede hendelser, nestenulykker og ulykker. Gjør forbedringstiltak for å forebygge at ulykker oppstår.

Hvem var involvert?	Hva skjedde?	Hvor skjedde det?	Dato	Årsak/utfall
EKSEMPEL <i>Ole Olsen, avløser</i>	<i>Fall fra stige</i>	<i>I siloen</i>	<i>13/5 2011</i>	<i>Stigen var ikke sikret og skled/ Ingen skade</i>

Sikker jobbanalyse (SJA)

■ Sikker jobbanalyse (SJA) bør gjennomføres for spesielt farlige arbeidsoppgaver eller oppgaver som utføres sjelden. Dette gjelder oppgaver som kan føre til personskader eller materielle skader. Arbeidstilsynet kan kreve at Sikker jobbanalyse er gjennomført. Dette skjemaet inneholder de vurderinger som bør gjøres i forbindelse med Sikker jobbanalyse.

Sikker jobbanalyse nr.

Aktivitet

Dato

Deltakere

Beskrivelse av arbeidet

Mulig sikkerhetsrisiko

Sikkerhetstiltak

Sikkerhetsutstyr som må forefinnes

Underskrift

Aktuelle forskrifter under Arbeidsmiljøloven

Arbeidsmiljøloven er den mest omfattende av «HMS-lovene», og har en rekke forskrifter som gjelder for alle bønder. Noen av de mest sentrale er listet opp her. Nummeret foran hver forskrift er det bestillingsnummeret Arbeidstilsynet bruker som referanse.

Nr.	Tittel
151	Graving og avstiving av grøfter
320	Traktorer
462	Arbeidsmiljølovens anvendelse på virksomhet i jordbruk og skogbruk som ikke sysselsetter arbeidstaker
515	Høytrykksspyling mm.
525	Førervern på gamle traktorer
534	Sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygg- og anleggsplasser
550	Vern av arbeidstgere mot farer ved arbeid med biologiske faktorer
554	Arbeid av barn og unge
555	Bruk av arbeidsutstyr
556	Vern mot eksponering for kjemikalier på arbeidsplassen

Flere forskrifter vil være retningsgivende for arbeidsmiljøstandarden også på bruk som ikke sysselsetter arbeidstaker.

Nr.	Tittel
235	Asbest
398	Støy på arbeidsplassen
500	Stillaser, stiger og arbeid på tak
524	Bruk av personlig verneutstyr på arbeidsplassen
529	Arbeidsplasser og arbeidslokaler
531	Tungt og ensformig arbeid
535	Forplantningsskader og arbeidsmiljø
551	Sveising, termisk skjæring, termisk sprøyting, kullbuemeising, lodding og sliping (varmt arbeid)
565	Oppbygging og bruk av stoffkartotek for helsefarlige stoffer i virksomheter (Stoffkartotekforskriften)
582	Vern mot mekaniske vibrasjoner

Aktuelle internettadresser til lover, forskrifter og annet

www.lovdatab.no
www.arbeidstilsynet.no
www.dsb.no (Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap)
www.kslmatmerk.no
www.lhms.no (Landbrukets HMS-tjeneste)
www.regelhjelp.no
www.landbrukets-brannvernkomite.no
www.mattilsynet.no
www.fg.fnh.no (Forsikringsselskapenes godkjenningnemnd)
www.la.no (Landbrukets Arbeidsgiverforening)

Layout: Faktotum Informasjon • Trykk: Nr1 Trykk Grefslie

KSL Matmerk

Besøksadresse:
Tollbugt. 32
Oslo

Postadresse:
Postboks 487 Sentrum
0105 Oslo

Tlf: 24 14 83 00
E-post: ksl@kslmatmerk.no
www.kslmatmerk.no

